

Jan Dědič

OBCHODNÍ KORPORACE V POHLEDU REKODIFIKAČNÍCH INTERTEMPORÁLNÍCH USTANOVENÍ

Abstrakt: Příspěvek se zabývá především problematikou právního režimu obchodních společností a družstev, které budou existovat k 31. 12. 2013, po nabytí účinnosti rekodifikace soukromého práva. Analyzuje se v něm, jaká ustanovení nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích se vztáhnou na tyto právnické osoby bez dalšího, v jakém rozsahu a na koho se bude ještě aplikovat dosavadní obchodní zákoník a do kdy budou obchodní korporace povinny přizpůsobit společenské smlouvy nebo stanovy nové právní úpravě. Autor dospívá k závěru, že na obchodní korporace je třeba s účinností od 1. 1. 2014 aplikovat jak přechodné ustanovení § 3041 NOZ, tak i § 777 odst. 1 a 2 ZOK.

Příspěvek se výslovně zabývá dvěma zákonnými odchylkami od obecného právního režimu, a to odměňováním členů orgánů a právy a povinnostmi společníků. Pokud jde o problematiku podřízení se zákonu o obchodních korporacích jako celku, dospívá autor k závěru, že je tak možno učinit již v průběhu roku 2013 s účinností od 1. 1. 2014. Negativně se staví k možnosti aplikovat sankční ustanovení (zejména § 63 až 65, 62 či 68 ZOK), pokud se předmětný skutek stal ještě před 1. 1. 2014. V poslední části se příspěvek zabývá problematikou přechodu podnikatelských seskupení na nový právní režim.

Klíčová slova: nový občanský zákoník, zákon o obchodních korporacích, obchodní korporace, status právnických osob, práva a povinnosti společníků, odměňování členů orgánů, podnikatelská seskupení

ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Dnem 1. 1. 2014 má nabýt účinnosti zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník,¹ a zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích).² Jak nový občanský zákoník, tak zákon o obchodních korporacích obsahují právní úpravu, která se dotýká všech obchodních korporací,³ pokud jde o jejich právní postavení, právní postavení jejich společníků i členů jejich orgánů. Jednou ze základních otázek, před kterou budou všechny obchodní korporace existující k 1. 1. 2014 postaveny, je, jakému právnímu režimu budou podrobeny. Odpověď na ni je třeba hledat především v přechodných ustanoveních.

První otázkou, která se v této souvislosti nabízí k řešení, je, zda na obchodní korporace dopadají jen přechodná ustanovení zákona o obchodních korporacích, nebo i přechodná ustanovení nového občanského zákoníku vztahující se k právnickým osobám. Na první pohled se nabízí jednoduchá odpověď vycházející z premisy, že právní postavení obchodních korporací je upraveno zákonem o obchodních korporacích, a proto se mají aplikovat jen přechodná ustanovení tohoto zákona. Tento názor však přehlízí, že celou řadu obecných ustanovení občanského zákoníku o právnických osobách (§ 118 až 209) a o korporacích (§ 210 až 213), jež v řadě případů upravují obecné statusové otázky právnických osob, je nutno aplikovat i na obchodní korporace. Z toho vyplývá, že aplikace přechodných ustanovení občanského zákoníku týkajících se obecně právnických osob i na obchodní korporace není a priori vyloučena.

¹ V textu označovaný dále jen jako „NOZ“ nebo „nový občanský zákoník“.

² V textu označovaný dále jen jako „ZOK“ nebo „zákon o obchodních korporacích“.

³ V § 1 odst. 1 ZOK se obchodními korporacemi rozumějí obchodní společnosti a družstva.

K řešení daného problému je nezbytná analýza základních přechodných ustanovení zákona o obchodních korporacích i občanského zákoníku. Není totiž vyloučeno, že by se zákon o obchodních korporacích vyjadřoval i k aplikaci ustanovení nového občanského zákoníku na dosavadní obchodní korporace a obráceně. Prostudujeme-li přechodná ustanovení zákona o obchodních korporacích (§ 775, 775 až 778), zjistíme, že tomu tak není. Je proto zapotřebí analyzovat přechodná ustanovení nového občanského zákoníku.

1. PROBLÉMY APLIKACE § 3041 NOZ NA OBCHODNÍ KORPORACE

Základní přechodné ustanovení ve vztahu k právníkům osobám nalezneme v § 3041 odst. 1 NOZ, jeho větě první, která zní: „*Právní povaha právnických osob upravených tímto zákonem se řídí ustanoveními tohoto zákona ode dne nabytí jeho účinnosti.*“ Sporné může být, zda se dané přechodné ustanovení vztahuje na všechny právnícké osoby, nebo jen na všechny právnícké osoby soukromého práva, anebo jen na právnícké osoby, které jsou komplexně upraveny v občanském zákoníku, tedy spolky, fundace, ústavy a společenství vlastníků jednotek, nikoliv však na obchodní korporace. Příkláním se k názoru, že dané přechodné ustanovení se vztahuje přinejmenším na všechny právnícké osoby soukromého práva. Vycházím přitom ze znění § 20 odst. 2 NOZ, podle něhož právnícké osoby veřejného práva podléhají novému občanskému zákoníku, jen slučuje-li se to s právní povahou těchto osob, a primárně podléhají zákonům, podle nichž byly zřízeny. Z toho lze dovozovat, že novému občanskému zákoníku, včetně jeho přechodných ustanovení, jsou podrobeny všechny právnícké osoby soukromého práva, včetně obchodních korporací, nestanoví-li zákon jinak.

Závěru, že přechodné ustanovení obsažené v § 3041 odst. 1 NOZ je třeba aplikovat i na obchodní korporace, svědčí i dikce § 3041 odst. 2 NOZ a dále i porovnání znění § 3041 NOZ s § 777 odst. 1 a 2 ZOK. Podle § 3041 odst. 2 NOZ: „*Ustanovení společenské smlouvy nebo statutu právnických osob uvedených v § 3041 odst. 1 NOZ, která odporují donucujícím ustanovením nového občanského zákoníku, pozbývají závaznosti dnem nabytí jeho účinnosti; právnícká osoba přizpůsobí do tří let ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona společenskou smlouvu nebo statut úpravě tohoto zákona a doručí je orgánu veřejné moci, který vede veřejný rejstřík, do něhož je právnícká osoba zapsána. Neučiní-li tak, příslušný orgán veřejné moci ji k tomu vyzve a stanoví ve výzvě dodatečnou přiměřenou lhůtu ke splnění této povinnosti; uplyne-li dodatečná lhůta marně, soud právníckou osobu na návrh orgánu veřejné moci nebo osoby, která na tom osvědčí právní zájem, zruší a nařídí její likvidaci.*“

2. VZÁJEMNÝ VZTAH § 2041 NOZ, § 775 A § 777 ZOK

V § 777 odst. 1 ZOK se stanoví: „*Ujednání společenských smluv, která jsou v rozporu s donucujícími ustanoveními zákona o obchodních korporacích, se zrušují dnem nabytí účinnosti zákona o obchodních korporacích.*“ V § 777 odst. 2 ZOK se uvádí: „*Obchodní korporace přizpůsobí do 6 měsíců ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona listiny podle § 777 odst. 1 ZOK úpravě zákona o obchodních korporacích a doručí je do sbírky listin. Neučiní-li tak, rejstříkový soud je k tomu vyzve a stanoví ve výzvě dodatečnou přiměřenou*

lhůtu ke splnění této povinnosti; uplyne-li dodatečná lhůta marně, soud na návrh rejstříkového soudu nebo osoby, která na tom osvědčí právní zájem, zruší obchodní korporaci a nařídí její likvidaci.“

Pokud bychom odmítli aplikovat § 3041 NOZ na obchodní korporace, pak by ve vztahu ke stávajícím obchodním korporacím nešlo aplikovat kogentní úpravu plynoucí pro všechny právnické osoby z občanského zákoníku, což je nepřijatelné. Problém je v tom, že § 3041 odst. 2 NOZ se omezuje jen na kogentní ustanovení občanského zákoníku a § 777 odst. 1 a 2 ZOK zase jen na kogentní ustanovení zákona o obchodních korporacích. Jsem proto názoru, že na obchodní korporace je třeba aplikovat jak ustanovení § 3041 NOZ, tak ustanovení § 777 odst. 1 a 2 NOZ.

Jednou z dalších otázek může být, co znamená, že právní povaha obchodních korporací se řídí novým občanským zákoníkem od 1. 1. 2014. Podle mého názoru se tím má na mysli, že jde o aplikaci ustanovení, která upravují statusové záležitosti právnických osob ve smyslu § 1 odst. 2 NOZ, přestože zde zákonodárce použil jiný pojem, a to „právo týkající se postavení osob“. Není žádného důvodu dávat oběma pojmům odlišný obsah. Kromě toho, že na dosavadní obchodní korporace se mají aplikovat ustanovení nového občanského zákoníku, týkající se osobního statusu právnických osob, lze z § 3041 odst. 2 NOZ vyvodit, že se na obchodní korporace mají od 1. 1. 2014 aplikovat i všechna další kogentní ustanovení nového občanského zákoníku o právnických osobách, i když nejde o otázky osobního statusu.⁴ To podle mého názoru plyne z toho, že podle § 3041 odst. 2 NOZ pozbývají účinnosti všechna ustanovení společenských smluv, která jsou v rozporu s jakýmkoliv kogentním ustanovením občanského zákoníku.

Bohužel, v zákoně o obchodních korporacích nenajdeme ustanovení obdobné první větě § 3041 odst. 1 NOZ o právní povaze obchodních korporací, naopak základní přechodné ustanovení v § 775 ZOK zní tak, že zákonem o obchodních korporacích se řídí práva a povinnosti vzniklé ode dne jeho účinnosti. To by při nedostatku jiné právní úpravy bylo nezbytné interpretovat tak, že právní povaha obchodních korporací vzniklých před 1. 1. 2014 se řídí obchodním zákoníkem, a nikoliv zákonem o obchodních korporacích. Jsem však přesvědčen, že i přes odlišnou dikci zákona o obchodních korporacích můžeme dospět k závěru, že právní povaha obchodních korporací vzniklých před 1. 1. 2014 se bude od 1. 1. 2014 řídit zákonem o obchodních korporacích. V § 777 odst. 1 ZOK se stanoví, že ujednání společenských smluv, která jsou v rozporu s donucujícími ustanoveními zákona o obchodních korporacích, pozbudou účinnosti dnem 1. 1. 2014. To se samozřejmě týká i statusových věcí obchodních korporací, protože normy týkající se postavení osob v jakémkoliv zákoně jsou ustanovení kogentní. Z povinnosti přizpůsobit společenské smlouvy nové právní úpravě pak podle mého názoru plyne i záměr zákonodárce, aby se i na obchodní korporace vzniklé před 1. 1. 2014 aplikovala kogentní ustanovení zákona o obchodních korporacích. Vzhledem k tomu, že společenská smlouva může upravovat i práva a povinnosti společníků, v rozsahu připuštěném zákonem

⁴ V tomto příspěvku se nezabývám otázkou, která ustanovení nového občanského zákoníku o právnických osobách a zákona o obchodních korporacích jsou kogentní a která dispozitivní, neboť to nedovoluje rozsah příspěvku. Odkazují zde proto na článek R. PELIKÁNA Kogentní a dispozitivní v novém zákoně o obchodních korporacích. *Obchodněprávní revue*. 2012, č. 9, s. 247 a násl. a B. HAVLA O kogentnosti, vypořádání újmy a ručení vlivné osoby ve světle nového soukromého práva. *Obchodněprávní revue*. 2013, č. 1, s. 13 a násl.

i záležitosti týkající se orgánů obchodní korporace a práva a povinnosti jejich členů, která jsou zčásti upravena v novém občanském zákoníku a zčásti v zákoně o obchodních korporacích, dospívám k závěru, že na obchodní korporace, jejich společníky a členy volených orgánů vzniklé před 1. 1. 2014 se aplikují jak kogentní ustanovení občanského zákoníku týkající se právnických osob, pokud je zákon o obchodních korporacích jako *lex specialis* nevylučuje, tak kogentní ustanovení zákona o obchodních korporacích.

I tak vznikají dva výkladové problémy. První plyne z rozdílné úpravy délky lhůty, v níž se mají obchodní korporace přizpůsobit kogentním normám v občanském zákoníku a v zákoně o obchodních korporacích. Jsem názoru, že rozdílná délka lhůty pro přizpůsobení se nové právní úpravě pro obchodní korporace je nesprávná a nefunkční. Není žádného věcného důvodu, proč by se měly obchodní korporace přizpůsobovat zákonu o obchodních korporacích do šesti měsíců a novému občanskému zákoníku do tří let, když navíc se kogentní normy jak podle nového občanského zákoníku, tak podle zákona o obchodních korporacích aplikují na obchodní korporace od 1. 1. 2014. Zákon o obchodních korporacích zvolil kratší lhůtu pro přizpůsobení nové právní úpravě z důvodu, že na podnikatele, jimiž jsou všechny obchodní korporace, lze klást vyšší nároky ohledně jejich přizpůsobení se novým právním poměrům. Přikláním se proto k názoru, že je na místě rozšiřující výklad ustanovení § 777 odst. 2 ZOK v tom smyslu, že obchodní korporace jsou povinny přizpůsobit se nové právní úpravě nejen zákona o obchodních korporacích, ale i občanského zákoníku do šesti měsíců od účinnosti rekodifikace. Argumentem může být i to, že některé instituty jsou zčásti upraveny v zákoně o obchodních korporacích a zčásti v novém občanském zákoníku. Rozdílná lhůta je na tyto případy z povahy věci neaplikovatelná. Jsem si však vědom možných případných námitek proti takovému výkladu.

Další možný interpretační problém vyplývá z použité terminologie. V § 3041 odst. 2 NOZ se používá pojem „společenská smlouva“ nebo „statut“. Sám nový občanský zákoník však pojem „společenská smlouva“ nepoužívá jednotně. Označuje jím jak smlouvu, jíž vzniká společnost ve smyslu § 2716 NOZ jako obligace, tak pro označení zakladatelského právního jednání (např. § 700 odst. 2 nebo § 1320 NOZ), jindy rozlišuje mezi společenskou smlouvou a stanovami (viz např. § 2251 NOZ). Pojem „společenská smlouva“ použitý v § 3041 odst. 2 NOZ, je podle mého názoru třeba chápat ve smyslu zakladatelského právního jednání podle § 125 NOZ.

Poněkud složitější může být výklad pojmu „společenská smlouva“ v § 777 ZOK. Zákon o obchodních korporacích totiž na rozdíl od nového občanského zákoníku pojem „společenská smlouva“ vymezuje. V § 3 odst. 3 ZOK se určuje, že společenskou smlouvou se pro účely hlavy I a hlavy IV, první části, rozumí i stanovy a zakladatelská listina. Avšak přechodná ustanovení se nacházejí v části druhé, kde již toto vymezení neplatí. Pro část druhou existuje zvláštní úprava v § 776 odst. 3 ZOK. Zde se však uvádí, že pro účely hlavy II nazvané „přechodná ustanovení“, se stanovy a zakladatelská smlouva považují za stanovy. To je však definice kruhem a jde o zřejmou jazykovou chybu v zákoně. Proč by měl zákon prohlašovat stanovy za stanovy. To nemá smysl. Jediný smysl dává takový výklad, že i v § 776 odst. 3 ZOK měla být použita stejná formulace jako v § 3 odst. 3 ZOK, tedy že i pro účely hlavy II nazvané „přechodná ustanovení“ se stanovy a zakladatelská smlouva považují za společenskou smlouvu.

3. PŘECHODNÁ USTANOVENÍ TÝKAJÍCÍ SE ODMĚŇOVÁNÍ ČLENŮ ORGÁNŮ

Z pravidla, že kogentní ustanovení se mají na obchodní korporace aplikovat od 1. 1. 2014 obsahuje zákon o obchodních korporacích výjimku v § 777 odst. 3 ZOK, pokud jde o bezplatný výkon funkce, nebude-li sjednána odměna za výkon funkce v písemné smlouvě o výkonu funkce. Z § 59 odst. 2 ZOK plyne, že pravidlo o bezplatném výkonu funkce při neexistenci nebo neplatnosti smlouvy o výkonu funkce se vztahuje pouze na kapitálové společnosti. Kapitálovou společností se podle § 1 odst. 2 ZOK rozumí akciová společnost a společnost s ručením omezeným. Z § 59 odst. 2 a 3 ZOK plyne, že pouze v kapitálové společnosti musí být sjednána písemná smlouva o výkonu funkce, která musí obsahovat i pravidla odměňování podle § 60 ZOK a musí být schválena nejvyšším orgánem (popř. jiným orgánem určeným zákonem), jinak platí, že výkon funkce je bezplatný. Podle § 777 odst. 3 ZOK ujednání smluv o výkonu funkce a o odměně se uzpůsobí zákonu o obchodních korporacích do šesti měsíců ode dne nabytí jeho účinnosti, jinak po tomto datu platí, že je výkon funkce bezplatný. Z uvedeného podle mého názoru plyne, že i na právní postavení členů orgánů obchodních korporací se od 1. 1. 2014 aplikují kogentní ustanovení zákona o obchodních korporacích a občanského zákoníku s výjimkou pravidel o odměňování členů volených orgánů kapitálových společností, která se začnou aplikovat nejpozději 1. 7. 2014.

4. MOŽNOST APLIKACE DISPOZITIVNÍCH USTANOVENÍ ZOK A NOZ NA DOSAVADNÍ OBCHODNÍ KORPORACE

Jestliže zřejmě nelze pochybovat, že na dosavadní obchodní korporace je třeba aplikovat kogentní ustanovení nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích, složitější může být odpověď na otázku, v jakém rozsahu lze na obchodní korporace, členy jejich orgánů a společníky, aplikovat dispozitivní ustanovení občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích. Pokud by neexistovala zvláštní právní úprava, šlo by učinit závěr, že se mají aplikovat i dispozitivní ustanovení, ledaže společenská smlouva obsahuje odchylnou úpravu. I to by však mohlo být zpochybněno (ve vztahu k zákonu o obchodních korporacích) ustanovením § 775 ZOK, podle něhož se tímto zákonem řídí práva a povinnosti vzniklé po jeho účinnosti. Zákon však obráceně nestanoví ani to, že práva a povinnosti vzniklé před účinností zákona se řídí dispozitivními ustanoveními obchodního zákoníku. Jsem proto názoru, že nebrání-li tomu ujednání ve společenské smlouvě, je třeba na obchodní korporace vzniklé před 1. 1. 2014 aplikovat i dispozitivní ustanovení zákona o obchodních korporacích a občanského zákoníku o právnických osobách.

5. APLIKACE OBCHODNÍHO ZÁKONÍKU NA PRÁVA A POVINNOSTI SPOLEČNÍKŮ

Jinak je však výslovně upravena tato problematika ve vztahu k právům a povinnostem společníků. Podle § 777 odst. 4 ZOK se má za to, že obsahem společenských smluv obchodních korporací, které vznikly před účinností tohoto zákona, jsou i dosavadní

ustanovení obchodního zákoníku, která upravovala práva a povinnosti společníků, pokud nejsou v rozporu s donucujícími ustanoveními zákona o obchodních korporacích nebo se od nich společníci neodchýlili ve společenské smlouvě. Z toho lze učinit závěr, že pokud jde o práva a povinnosti společníků obchodních korporací vzniklých před 1. 1. 2014 je systém aplikovatelného práva vymezen tak, že v první řadě se aplikují kogentní ustanovení zákona o obchodních korporacích, dále ujednání ve společenské smlouvě, neodporují-li kogentním normám zákona o obchodních korporacích, a posléze kogentní a dispozitivní ustanovení obchodního zákoníku, nejsou-li v rozporu s kogentními ustanoveními zákona o obchodních korporacích. Nakonec lze aplikovat na práva a povinnosti společníků dispozitivní ustanovení zákona o obchodních korporacích, nejsou-li v rozporu s kogentními a dispozitivními ustanoveními obchodního zákoníku.

Otázkou je, která ustanovení obchodního zákoníku zahrnout pro účely § 777 odst. 4 ZOK mezi ta, jež upravují „práva a povinnosti společníků“? Objevují v zásadě dvě pojetí, a to tzv. užší a širší chápání práv a povinností společníka.

V užším smyslu se chápou pod ustanoveními, jež upravovala práva a povinnosti společníků, jen ta, jež reglementovala individuální práva (a povinnosti) jednotlivých společníků, tedy ta, jež jsou součástí podílu (převádějí se nebo přecházejí spolu s ním). Jsem názoru, že sem však patří jak dispoziční právo s podílem, tak i právo ukončit účast v obchodní korporaci. Tak např. obchodní zákoník vycházel z konstrukce, podle níž neurčily-li stanovy jinak, s prioritní akcií bylo spojeno hlasovací právo (§ 159 odst. 3 ObchZ). Zákon o obchodních korporacích razí opačný přístup. Není-li ve stanovách určeno jinak, jsou prioritní akcie vydány bez hlasovacího práva (§ 278 odst. 2 ZOK). Z přechodného ustanovení plyne, že i po 1. 1. 2014 „staré prioritní akcie“ hlasovací právo mají a musely by jej vyloučit stanovy. Obdobný závěr lze učinit k pravidlům týkajícím se převodu podílu ve společnosti s ručením omezeným, způsobu určení vypořádacího podílu apod. Otázkou ale např. je, zda vznikne společníkům společnosti s ručením omezeným právo vystoupit ze společnosti za podmínek určených nově zákonem o obchodních korporacích. Obchodní zákoník vystoupení společníka ze společnosti s ručením omezeným zakazoval (viz § 148 odst. 2 ObchZ), zatímco zákon o obchodních korporacích jej v případech stanovených zákonem dovoluje (viz § 202 odst. 1 ZOK). Právo vystoupit ze společnosti však dosavadnímu společníkovi podle mého názoru nevznikne, neboť bude v rozporu s kogentním ustanovením obchodního zákoníku, které se má na dosavadní práva a povinnosti společníků aplikovat. Ještě složitější může být řešení příplatkové povinnosti. Podle obou zákonů musí být příplatková povinnost sjednána ve společenské smlouvě. V tomto ohledu jde o ustanovení dispozitivní. Zákon o obchodních korporacích však nově vyžaduje, aby byla maximální výše příplatku stanovena ve společenské smlouvě, a není stanoven žádný zákonný limit (viz § 162 ZOK). Podle obchodního zákoníku byl stanoven limit plnění přímo zákonem a společenská smlouva se nemohla odchýlit. Vzhledem k tomu, že příplatková povinnost nevyplývala a nevyplývá přímo ze zákona, je třeba podle mého názoru na dosavadní společnosti s ručením omezeným ohledně příplatkové povinnosti vztáhnout právní režim plynoucí z obchodního zákoníku.

Existuje však i názor, že v širším smyslu by bylo možno pod právy a povinnostmi společníků rozumět i ta ustanovení, jež např. upravují působnost valné hromady či její průběh a tím (nepřímo) zasahují do práv a povinností společníků. Argumentuje se tím, že

společníci mohli za účinnosti staré úpravy vycházet z toho, že součástí jejich právního postavení je též zákonná úprava působnosti valné hromady (ve smyslu zákonné garance jejich podílu na rozhodování určité otázky, skrze účast na valné hromadě). Např. v zakladatelském právním jednání nezopakovali ustanovení § 67a ObchZ o tom, že valná hromada schvaluje nájem podniku či jeho části, anebo § 196a odst. 1 ObchZ o požadavku na předchozí souhlas valné hromady s každou smlouvou o úvěru nebo půjčce se členem orgánu společnosti. Mohli však z této působnosti vycházet, když ji upravoval zákon, a v zakladatelském právním jednání ji nezmínit právě proto, že tak jako tak plynula ze zákona, tak proč jej opakovat. Uplatní se tato působnost po 1. lednu 2014 skrze § 777 odst. 4 ZOK, když zákon o obchodních korporacích s ní věcně již nepočítá – u dispozice se závodem či pobočkou podrobuje schválení jen prodej či zastavení, nikoliv též pacht [viz např. § 190 odst. 2 písm. i) ZOK u SRO a § 421 odst. 2 písm. m) ZOK u AS] a ani vnitřní obchodování nepodrobuje požadavku předchozího souhlasu, nýbrž jen právu dozorčího nebo nejvyššího orgánu kolizní jednání zakázat (§ 55 – § 57 ZOK)? Anebo dovodíme, že účinností rekodifikace valná hromada dosavadní zákonnou působnost ztrácí, dokud ji společníci případně do zakladatelského dokumentu nedoplní? Osobně vidím řešení v rozdělení otázek na statusové (kam podle mého názoru lze zahrnout i působnost orgánů společnosti⁵) na jedné straně a týkající se práv a povinností společníků na straně druhé. Mám obavu, že kombinace staré a nové právní úpravy působnosti valné hromady by v praxi vyvolala ještě větší zmatek. Navíc lze argumentovat i obráceně. V mnoha případech společníci takové omezení ingerencemi valné hromady nechtěli, ale vnutila jim je kogentní právní úprava. Je proto otázkou, proč by na ně měla platit i nadále. Podobně lze argumentovat v otázkách svolávání valné hromady či jejího průběhu. Přikláním se proto k závěru, že práva a povinnosti společníků v § 777 odst. 4 ZOK je třeba vykládat restriktivně a že nezahrnují ani otázky působnosti valné hromady, jejího svolávání či průběhu.

I když se přikloníme k užšímu pojetí práv a povinností společníků, může vzniknout ještě problém v tom, zda právní úprava plynoucí pro společníky z obchodního zákoníku se vztáhne jen na ty, kdož byli společníky k 1. 1. 2014, nebo i na ty, kdož se stanou společníky až po 1. 1. 2014. Jsem názoru, že přes dikci § 775 ZOK má přednost úprava obsažená v § 777 odst. 4 ZOK, ze které plyne, že se nerozlišuje, kdy se daná osoba stala společníkem. Úpravu plynoucí z obchodního zákoníku je třeba přes § 777 odst. 4 ZOK aplikovat i na osoby, které se stanou společníky po 1. 1. 2014, vznikla-li obchodní korporace před 1. 1. 2014.

6. PODŘÍZENÍ SE ZÁKONU O OBCHODNÍCH KORPORACÍCH JAKO CELKU

Vzhledem k tomu, že systém aplikovatelného práva na obchodní korporace vzniklé před 1. 1. 2014 je poměrně složitý a může vyvolávat stav právní nejistoty, umožňuje zákon o obchodních korporacích, aby se jakákoliv obchodní korporace podrobila zákonu o obchodních korporacích jako celku. Podle § 777 odst. 5 ZOK obchodní korporace vzniklé před účinností zákona se mohou nejpozději do 2 let ode dne účinnosti tohoto

⁵ R. Pelikán v citovaném článku rovněž uvádí, že nelze omezit pravomoci orgánů mimo případy, kdy s tím zákonodárce sám počítá.

zákonu změnou svých společenských smluv podřídit tomuto zákonu jako celku. Údaj o tom zapíše obchodní korporace do obchodního rejstříku. Změna společenské smlouvy nabývá v tomto případě účinnosti až zveřejněním zápisu o podřízení se tomuto zákonu jako celku v obchodním rejstříku v Obchodním věstníku.

K podřízení se zákonu o obchodních korporacích jako celku postačí, že tento údaj se uvede ve společenské smlouvě, zapíše se do obchodního rejstříku a tento zapsaný údaj se zveřejní v Obchodním věstníku. Podřízení se zákonu o obchodních korporacích podle § 777 odst. 5 ZOK jako celku nelze ztotožňovat s přizpůsobením společenských smluv tomuto zákonu podle § 777 odst. 2 ZOK. Lze však jistě obě změny spojit v jednu. Podřízení se zákonu o obchodních korporacích jako celku také neznamená, že se daná obchodní korporace nebude povinna řídit těmi ustanoveními společenské smlouvy, která jsou v ní výslovně uvedena, ale která již zákon o obchodních korporacích nevyžaduje: tak např. zákon o obchodních korporacích již nevyžaduje u kapitálových společností povinnou tvorbu rezervního fondu ze zisku nebo u akciové společnosti účast zástupců zaměstnanců v dozorčí radě. Současně však tyto instituty nezakazuje. Z toho plyne, že budou-li k 1. 1. 2014 obsahem společenských smluv, budou se dané obchodní korporace jimi řídit i po 1. 1. 2014.

Podřízením se zákonu o obchodních korporacích jako celku se odstraňuje výkladový problém, zda a jaká ustanovení obchodního zákoníku se mají na danou korporaci aplikovat. Od zveřejnění údaje o podřízení se zákonu o obchodních korporacích jako celku se nebudou na danou obchodní korporaci aplikovat již žádná ustanovení obchodního zákoníku, ani pokud jde o práva a povinnosti společníků, ani pokud jde o orgány obchodních korporací a jejich členy.

Jinou diskutovanou otázkou je, zda lze přizpůsobit společenské smlouvy zákonu o obchodních korporacích podle § 777 odst. 4 ZOK a podřídit se mu jako celku podle § 777 odst. 5 ZOK ještě před 1. 1. 2014 nebo i po uplynutí dvouleté lhůty uvedené v tomto ustanovení. Jsem názoru, že společníci nebo nejvyšší orgán obchodní korporace mohou rozhodnout o příslušné změně společenské smlouvy a podřízení se zákonu o obchodních korporacích jako celku již v průběhu roku 2013 tak, aby s účinností od 1. 1. 2014 se na danou obchodní korporaci aplikoval výlučně zákon o obchodních korporacích. Zákon o obchodních korporacích je platnou (byť neúčinnou) součástí českého právního řádu a po mém soudu tedy nic nebrání tomu, aby se společenské smlouvy uváděly do souladu s ním ještě před nabytím jeho účinnosti. Jistě nebylo záměrem zákonodárce vnutit obchodním korporacím, aby se část roku 2014 povinně řídily jak zákonem o obchodních korporacích, tak obchodním zákoníkem, pokud o to nestojí. Ve vztahu k § 777 odst. 5 ZOK pak bude nezbytné podat návrh na zápis změny společenské smlouvy tak, že v návrhu na zápis do obchodního rejstříku se uvede jako navrhovaný den zápisu den 1. 1. 2014.

Pokud jde o dvouletou lhůtu pro přizpůsobení se nové právní úpravě stanovenou v § 777 odst. 5 ZOK, považuji ji za lhůtu pořádkovou. Není žádný racionální důvod zakazovat obchodním korporacím, aby se podřídily, pokud jde o práva a povinnosti společníků, zákonu o obchodních korporacích i po 1. 1. 2016 jako celku jednoduchou větou ve společenské smlouvě (stanovách). Stejného výsledku by totiž dosáhly i tím, že by ustanovení zákona o obchodních korporacích opsaly do společenských smluv (stanov) a současně by vyloučily aplikaci dispozitivních ustanovení obchodního zákoníku. Lpění

na závěru, že lhůta stanovená v § 777 odst. 5 ZOK je lhůtou propadnou, by mělo i ten negativní důsledek, že bychom zde měli po neomezeně dlouhou dobu obchodní korporaci s rozdvojeným právním režimem, i kdyby tyto byly ochotny se nové úpravě přizpůsobit dodatečně.

7. SPORNÉ OTÁZKY RETROAKTIVITY ZOK

Dalším problémem je, jaký osud stihne společnosti, které se za účinnosti obchodního zákoníku v určité otázce (jiné než týkající se práv a povinností společníků) dovolávaly přechodných ustanovení novel k obchodnímu zákoníku, dostane-li se řešení této otázky do rozporu s novým občanským zákoníkem či zákonem o obchodních korporacích? Akciová společnost např. vznikla v 90. letech se zahraničním osobním statutem, její základní kapitál z této doby činil jen 1 milion Kč apod. Jsem názoru, že taková společnost se bude muset podřídit nové právní úpravě v zákonem stanovené lhůtě.

Ne zcela jednoduchou otázkou je, jak v době bezprostředně po účinnosti zákona o obchodních korporacích aplikovat nová odpovědnostní ustanovení, která se týkají členů orgánů či osob vlivných nebo společnost ovládajících, pokud rozhodné skutečnosti zcela nebo částečně nastaly ještě před účinností rekodifikace? Může např. soud v roce 2014 rozhodnout o ručení člena orgánu, který naplnil předpoklady § 68 odst. 1 písm. b) ZOK před 1. lednem 2014, ač o úpadku bylo rozhodnuto až po tomto datu? Hrozil-li společnosti úpadek již před 1. 1. 2014 a člen statutárního orgánu neučinil vše potřebné a rozumně předpokladatelné ještě před tímto datem nebo i po něm, bude dotčený člen orgánu podle § 62 ZOK povinen na výzvu insolvenčního správce vrátit i prospěch získaný od společnosti před rokem 2014? Podobně, může soud podle § 63 nebo 65 ZOK v roce 2014 rozhodnout o diskvalifikaci člena orgánu, pokud se předmětný skutek stal nebo započal před účinností zákona o obchodních korporacích? Ve všech uvedených případech se kloním k negativnímu závěru z důvodu, že by šlo v podstatě o pravou zpětnou účinnost zákona, kterou po mém soudu výslovně vylučuje § 775 ZOK.

8. APLIKACE ZOK NA PODNIKATELSKÁ USKUPENÍ

Určité výkladové problémy mohou vznikat i ve vztahu k aplikaci ustanovení zákona o obchodních korporacích na podnikatelská seskupení. Vzhledem k tomu, že jde o kogentní úpravu (jde o ustanovení jak na ochranu věřitelů, tak společníků), budou se podle mého názoru bez dalšího aplikovat od 1. 1. 2014. Výjimkou jsou smluvní koncerny, v nichž probíhá řízení na základě ovládací smlouvy, pro které platí zvláštní přechodné ustanovení obsažené v § 780 ZOK. Je však sporné, zda se má nová právní úprava koncernového práva vztáhnout po přechodnou dobu i na smluvní koncern, takže by se aplikovala současně jak ustanovení obchodního zákoníku, tak zákona o obchodních korporacích. Ustanovení § 780 takový výklad výslovně nevylučuje. Přesto se však spíše přikláním k názoru, že paralelní aplikace obou zákonů vzhledem k tomu, že jde o kogentní ustanovení, která se v určitém rozsahu překrývají, je velmi problematická a nesystémová, ustanovení nového koncernového práva by se po mém soudu měla začít aplikovat na smluvní koncerny až od okamžiku zániku účinků ovládací smlouvy.

Podle nové úpravy podnikatelských seskupení se musí zpráva o vztazích mezi propojenými osobami zpracovávat nejen při jakémkoliv ovládnutí, ale i v koncernu. Zprávu o vztazích bude nově zpracovávat jakákoliv ovládaná nebo řízená obchodní korporace. Předmětem diskusí je též, zda se požadavky zákona o obchodních korporacích mají použít na zprávy o vztazích mezi propojenými osobami poprvé již v roce 2014 za účetní období roku 2013, nebo až v roce 2015 za účetní období roku 2014 s tím, že na zprávy o vztazích mezi propojenými osobami za rok 2013 by se ještě aplikovala ustanovení zrušeného obchodního zákoníku. Jsem přesvědčen, že zprávy o vztazích mezi propojenými osobami ve struktuře a obsahu podle zákona o obchodních korporacích by se měly zpracovávat až za účetní období, které proběhne již za účinnosti nového zákona. Důvodem je skutečnost, že jsou odlišně nastavena práva a povinnosti účastníků podnikatelských seskupení až od 1. 1. 2014, např. co se ještě v roce 2013 nepovažovalo za ovládnutí, se již v roce 2014 považovat bude. Tím bychom zákonu o obchodních korporacích v rozporu s § 775 ZOK přiznali zpětnou účinnost.

Tam, kde existuje ovládací smlouva, vznikne podle mého názoru z výše uvedených důvodů povinnost zpracovávat zprávu o vztazích mezi propojenými osobami až od okamžiku, kdy podle přechodných ustanovení ovládací smlouva zanikne.

9. ZÁVĚR

Z provedeného rozboru plyne, že obdobně jako u každé větší změny právního řádu nebylo a ani nemohlo být v přechodných ustanoveních pomyšleno na všechny situace, které může život přinést. Autor příspěvku není rozhodně přesvědčen o tom, že se mu podařilo poukázat na všechny výkladové problémy, se kterými se mohou obchodní korporace v souvislosti s přechodem na novou právní úpravu setkat. Smyslem bylo najít spíše určité obecné principy, jimiž by šel nedostatek či nejasnost určitých přechodných ustanovení odstranit. Zda se tento záměr alespoň zčásti podařil, nechť laskavě posoudí čtenáři tohoto příspěvku.

Článek je otištěn na základě ocenění časopisu Právník „Nejlepší právnícký časopis ČR“ na Karlovarských právníckých dnech 2013.

prof. JUDr. Jan Dědič

Kocián Šolc Balaščík, advokátní kancelář
Vysoká škola ekonomická v Praze